

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΠΜΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Κινητικότητα και μετανάστευση στις αγροτικές περιοχές

Λουκία – Μαρία Φρατσέα

Εισαγωγικά σχόλια

- Οι αγροτικές περιοχές είναι **δυναμικές και συνεχώς αναδιαμορφώνονται και (επ)ανασυνδέονται** με άλλες περιοχές, αγροτικές και αστικές, ενώ πρόσφατα υπάρχουν **νέες μορφές κινητικότητας στην ύπαιθρο**, θέτοντας ταυτόχρονα μια σειρά από προκλήσεις για τους συγκεκριμένους τόπους εγκατάστασης.
- Οι διάφορες μορφές κινητικότητας και οι πληθυσμιακές μεταβολές στην ύπαιθρο μπορούν να συνδεθούν με τους ευρύτερους κοινωνικοοικονομικούς και χωρικούς μετασχηματισμούς που σχετίζονται με τη μετάβαση από τον παραγωγισμό (productivism) στον μετα-παραγωγισμό (post-productivism) (Halfracree & Boyle 1998).
- Η μετάβαση αυτή αφορά ουσιαστικά το γεγονός ότι η έμφαση του παραγωγικού συστήματος στην ύπαιθρο μεταφέρεται από την παραγωγή στην κατανάλωση.
- Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι οι **διαφορετικές μορφές κινητικότητας από/ προς τις αγροτικές περιοχές διαφοροποιούνται κατά ηλικία, εισόδημα, κοινωνική τάξη, κ.ά.**

Εισαγωγικά σχόλια

- Η σύγχρονη συζήτηση για την αγροτική ανάπτυξη φέρνει στο προσκήνιο τις **αγροτικές περιοχές ως 'ρευστούς τόπους'** που δεν μπορούν να θεωρηθούν απομονωμένοι από άλλες περιοχές και, ειδικότερα, από τις αστικές περιοχές.
- Οι **στερεότυπες αντιλήψεις που βλέπουν τις αγροτικές περιοχές ως παρακμιακούς και προβληματικούς χώρους**, αμφισβητούνται έντονα από τα στοιχεία που καταδεικνύουν την τεράστια ποικιλομορφία και το σημαντικό δυναμικό τους στην οικονομία και την κοινωνία της ΕΕ (Perpiña Castillo et al. 2018: 12).
- Η **παγκοσμιοποίηση, η εντατικοποίηση της αγροτικής παραγωγής, η εγκατάλειψη περιθωριακών εκτάσεων, η αστική ανάπτυξη, τα πρότυπα στέγασης κ.λπ.** είναι μερικοί από τους παράγοντες που επηρεάζουν την υποτιθέμενη σταθερότητα των αγροτικών περιοχών και δημιουργούν μια περίπλοκη εικόνα για την εξέταση της δυναμικής τους.

Εισαγωγικά σχόλια

- Οι **κάτοικοι της υπαίθρου δεν είναι μια σταθερή κατηγορία** που περιλαμβάνει μόνο έναν μόνιμο πληθυσμό αγροτών, αλιέων ή άλλων ομάδων που παραδοσιακά συνδέονταν με την τοπική οικονομία και κοινωνία.
- Όλο και περισσότερες **μη ντόπιες πληθυσμιακές** ομάδες καταλήγουν να ζουν σε αγροτικές περιοχές ενώ, ταυτόχρονα, θέτουν μια σειρά από ζητήματα για τους συγκεκριμένους τόπους εγκατάστασης (όσον αφορά την ανάπτυξη, την ποιότητα ζωής, την ευημερία κ.λπ.).
- Έτσι, **στον αγροτικό χώρο υπάρχει μία διεπαφή ομάδων πληθυσμών που προέρχονται από αστικές και αγροτικές περιοχές** (Pahl 1966; Paquette & Domon 2003; Mahon 2007) ένα γεγονός που δεν ήταν στο επίκεντρο της έρευνας μέχρι πρόσφατα, το οποίο, εάν ερευνούσαμε περισσότερο, θα μας βοηθούσε να κατανοήσουμε καλύτερα την κοινωνικοοικονομική δυναμική (Lacour & Puissant 2007; Papadopoulos & Ouils 2014).

Κινητικότητα και μετανάστευση στις αγροτικές περιοχές

© Original Artist
Reproduction rights obtainable from
www.CartoonStock.com



Search ID: rj00901

Θεωρητικές παρατηρήσεις

- Η προσέγγιση της κινητικότητας (*“new mobility paradigm”*) (Hannam et al., 2006; Urry 2007) υπογραμμίζει την ανάγκη να σκεφτόμαστε και να αναλύουμε τη μετανάστευση μέσα από την οπτική της μετακίνησης, χωρίς όμως να αγνοούμε την ακινησία και τις προσδεδεδεμένες μετακινήσεις. Επίσης, οι κινητικότητες είναι σύνθετα αθροίσματα μετακινήσεων, κοινωνικών φαντασιώσεων και εμπειριών (Glick Schiller & Salazar 2013; Salazar 2017).
- Η έννοια της κινητικότητας υπερβαίνει τη διχοτομία ανάμεσα στο αγροτικό και αστικό, καθώς το αγροτικό θεωρείται εξίσου κινητικό με το αστικό (Milbourne & Kitchen 2014).
- Χρησιμοποιώντας τις οπτικές των κινητικοτήτων (mobilities), οι αγροτικές περιοχές δεν μπορούν πλέον να θεωρούνται ως απομονωμένες περιοχές, αλλά να προσεγγίζονται ως **δυναμικοί τόποι οι οποίοι συνεχώς ανασυντάσσονται και επισυνδέονται με άλλες περιοχές** (τόσο αγροτικές όσο και αστικές).

Θεωρητικές παρατηρήσεις

- Η ύπαρξη διαφορετικών κοινωνικών δρώντων στις αγροτικές περιοχές είναι στενά δεμένη με τις **«μετασχηματιστικές κινητικότητες»** (transformative mobilities) – που αναφέρονται σε ένα **μείγμα πολυάριθμων κινητικοτήτων** προς και μεταξύ των αγροτικών περιοχών – και οι οποίες μπορούν να ανιχνευθούν τόσο στον αστικό όσο και στον αγροτικό χώρο (Papadopoulos & Fratsea 2020).
- Συνοπτικά αναφέρονται **τρεις τύποι** πληθυσμιακής κινητικότητας που σχετίζονται με τις μεταβολές που συμβαίνουν στις αγροτικές περιοχές (Halfacree 2009):
- Το πρώτο είδος αναφέρεται στην **έξοδο του πληθυσμού από τις αγροτικές περιοχές** (εξερχόμενη μετανάστευση), το οποίο οδηγεί στη μείωση του πληθυσμού κυρίως των περιθωριακών και απομακρυσμένων περιοχών και εν συνεχεία δύναται να απειλήσει τη βιωσιμότητα και την κοινωνική τους συνοχή.

Θεωρητικές παρατηρήσεις

- Το δεύτερο είδος αναφέρεται στην **εισροή πληθυσμού** (εισερχόμενη μετανάστευση) στις αγροτικές περιοχές, η οποία μπορεί να διακριθεί:
 - στην **επιστροφή στην ύπαιθρο** ή την αναστροφή της αστικοποίησης (counterurbanisation) (Halfacree & Boyle 1998, Mitchel 2004, Halfacree, 2009)
 - στην **διεθνή μετανάστευση** σε διάφορες αγροτικές περιοχές (Kasimis, Papadopoulos & Zakoroulou 2003, Kasimis & Papadopoulos 2005, Jentch 2007).
- Μια μορφή επιστροφής στην ύπαιθρο που μπορεί να συνδυάσει τις παραπάνω μετακινήσεις αφορά τη μετακίνηση πληθυσμού σε περιοχές της υπαίθρου οι οποίες διαθέτουν φυσικούς πόρους, υποδομές και υπηρεσίες αναψυχής (**amenity migration**) ή στην μετανάστευση που αφορά στη διατήρηση/αλλαγή τρόπου ζωής (**lifestyle migration**).

Θεωρητικές παρατηρήσεις

- Το τρίτο είδος πληθυσμιακής μετακίνησης αναφέρεται στην ολοένα και **αυξανόμενη κινητικότητα** για εργασία (commuting), αναψυχή ή τουρισμό και για εποχική διαμονή σε αγροτικές περιοχές.
- Οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών γίνονται όλο και πιο κινητικοί, που σημαίνει ότι τείνουν να μετακινούνται για εργασία, αναψυχή ή/και τουρισμό, ή είναι εν μέρει (για μικρό χρονικό διάστημα) κάτοικοι αγροτικών κοινοτήτων και με αυτό τον τρόπο βρίσκονται μεταξύ των διαφορετικών περιοχών.
- Επισημαίνεται ότι η μεταβολή του αγροτικού πληθυσμού δεν μπορεί να κατανοηθεί προσεγγίζοντας την κινητικότητα σε μια κατεύθυνση μόνο.
- Περιλαμβάνει **μετακινήσεις προς, από, εντός και μεταξύ αγροτικών περιοχών**, ταξίδια λίγων μέτρων ή πολλών εκατοντάδων χιλιομέτρων, γραμμικές ροές μεταξύ συγκεκριμένων τοποθεσιών και πιο πολύπλοκα χωρικά πρότυπα μετακινήσεων, στάσεις λίγων ωρών, ημερών ή εβδομάδων καθώς και πολλών δεκαετιών, ταξίδια αναγκαιότητας και επιλογής, μετακινήσεις λόγω οικονομικών και τρόπου ζωής.



Before you buy again strawberries from Manolada, Greece, just think that they are covered with the blood of immigrant workers.

On 17th April 2013, more than 20 immigrants who were demanding to be paid for their work, were attacked and shot by their Greek employers.

The Greek government is covering up the murderers who act with the support of Golden Dawn.

BOYCOTT strawberries from Manolada, Greece



Η μετανάστευση στις περιφέρειες της ΕΕ

- Με βάσει πρόσφατα στοιχεία της Eurostat φαίνεται ότι οι μετανάστες συγκεντρώνονται **κυρίως σε πόλεις στη βορειοδυτική ΕΕ**. Στο εσωτερικό της ΕΕ, το ποσοστό μεταναστών από τρίτες χώρες (οι οποίοι ορίζονται ως ο πληθυσμός που γεννήθηκε εκτός ΕΕ) αντιστοιχεί σε περισσότερο από το διπλάσιο του ποσοστού των μεταναστών από την ΕΕ (εκείνοι που γεννήθηκαν σε άλλη χώρα της ΕΕ) (9 % έναντι 4 % το 2020).
- Επομένως, **τα περισσότερα ΚΜ έχουν περισσότερους μετανάστες που δεν γεννήθηκαν στην ΕΕ από ό,τι μετανάστες που γεννήθηκαν στην ΕΕ** (βλέπε χάρτες 1&2). Το Λουξεμβούργο αποτελεί σαφή εξαίρεση, με 40% μεταναστών γεννηθέντων στην ΕΕ έναντι ενός 13% γεννηθέντων εκτός της ΕΕ.
- Συνολικά, λίγοι μετανάστες από τρίτες χώρες συναντιούνται στην ανατολική ΕΕ —εκτός από τις βαλτικές χώρες, όπου σημαντικό ποσοστό πληθυσμού γεννήθηκε στη Ρωσία.

Χάρτης 1 & 2: Άτομα γεννηθέντα σε άλλη χώρα της ΕΕ και εκτός ΕΕ, 2020

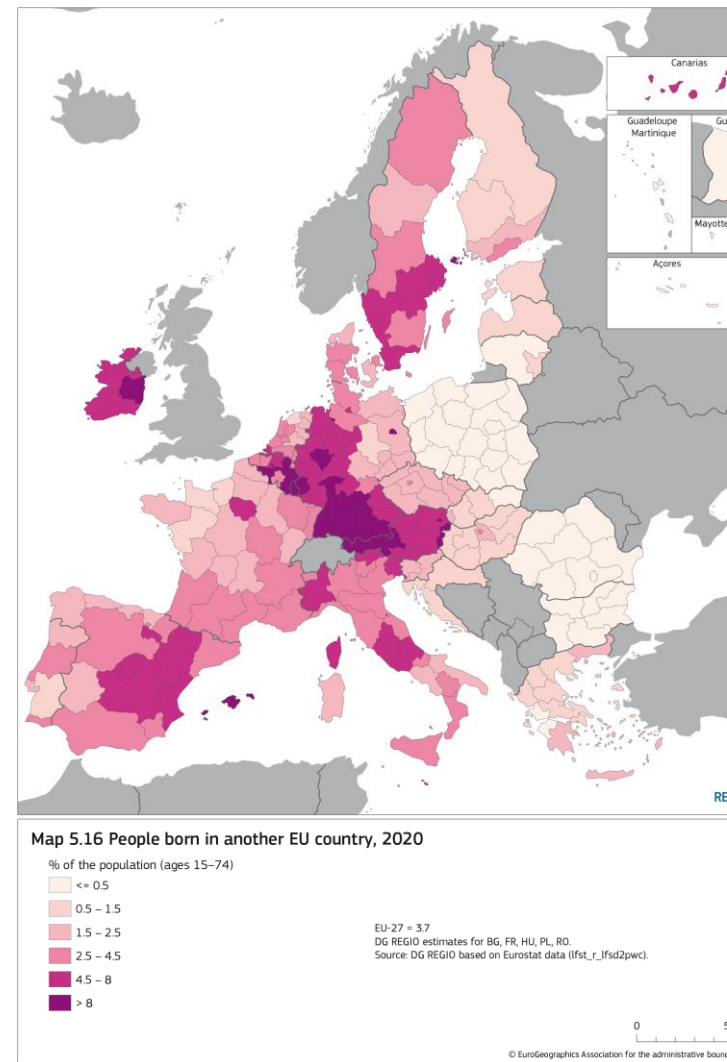
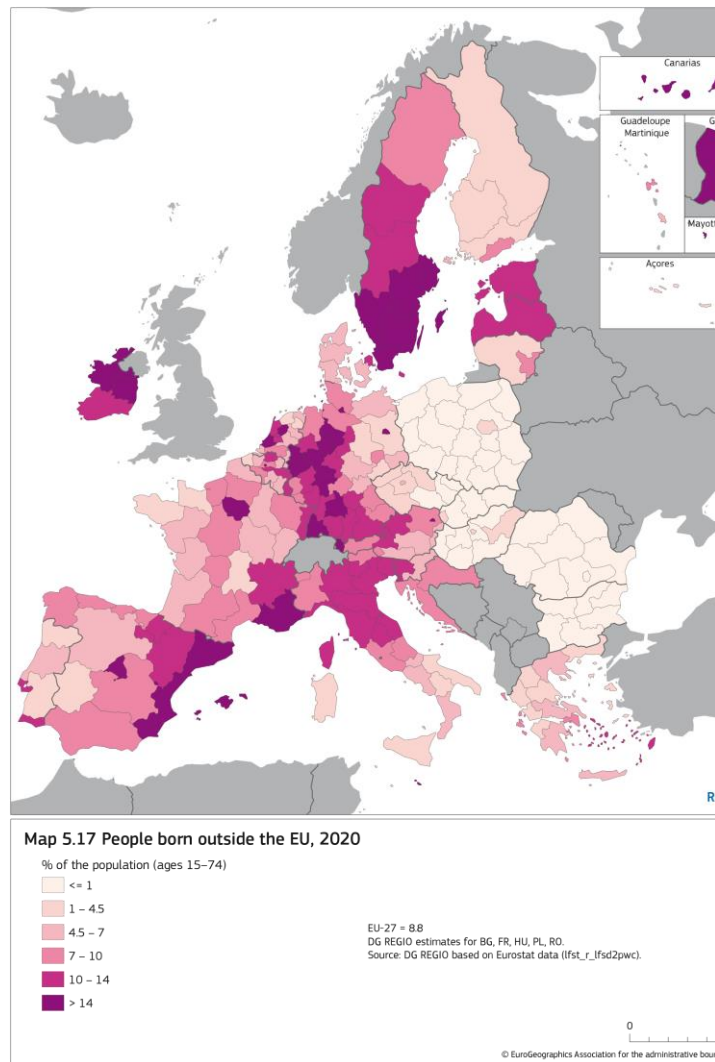
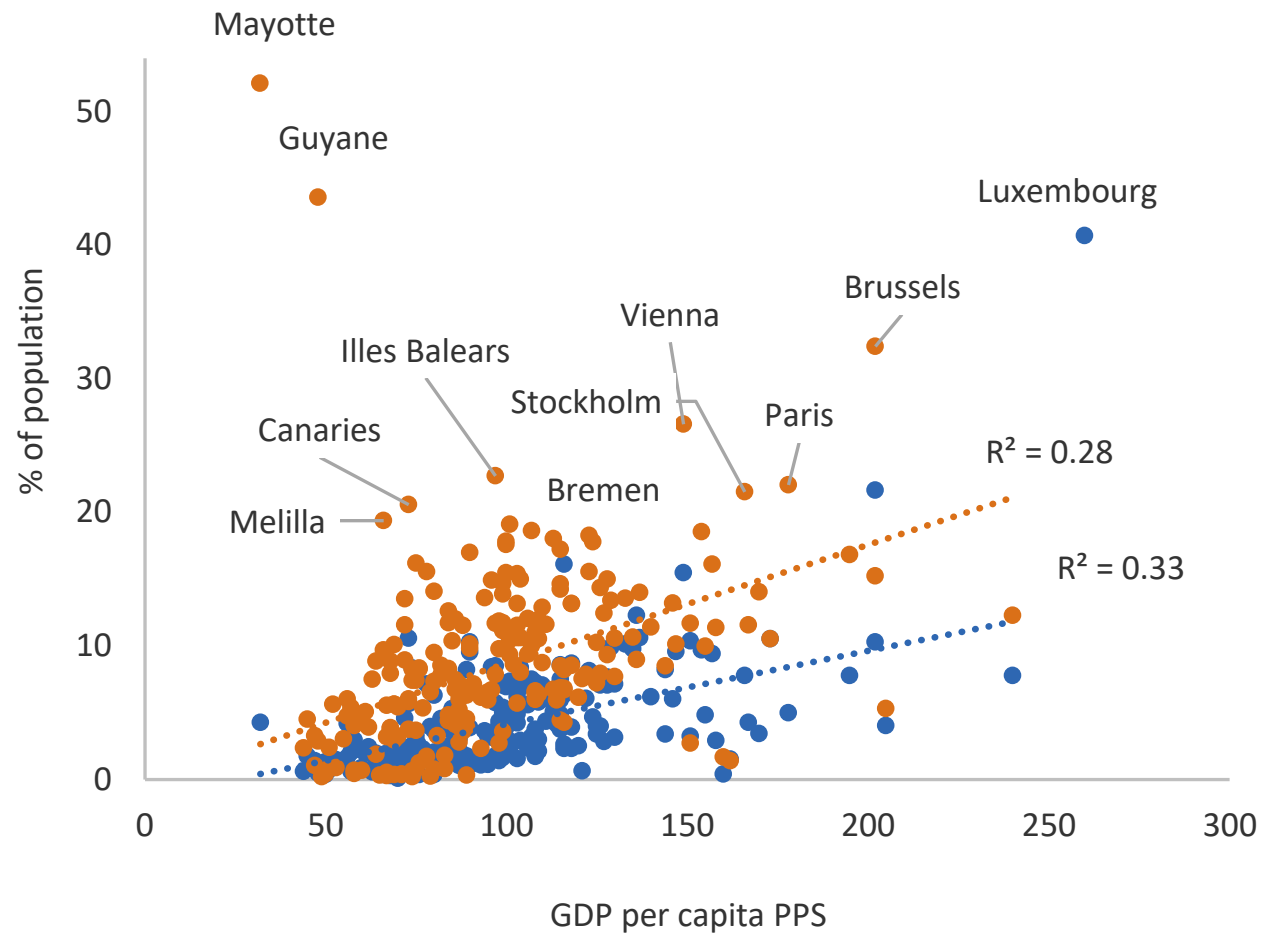


Figure 1 Share of migrants relative to GDP per head in NUTS 2 regions in the EU, 2020



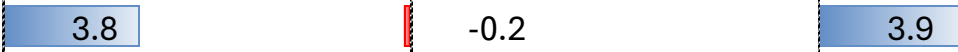
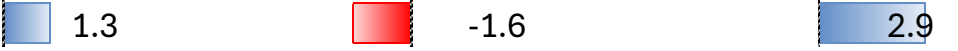
Το ποσοστό των μεταναστών συνήθως είναι μεγαλύτερο σε περιφέρειες με υψηλά επίπεδα ΑΕγχΠ, καλές ευκαιρίες απασχόλησης και ιστορία στη μετανάστευση.

Ο συσχετισμός μεταξύ κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ και ποσοστού μεταναστών από τρίτες χώρες είναι ελαφρώς πιο σημαντικός από ό,τι για μετανάστες γεννηθέντες στην ΕΕ (Figure 1).

BG, PL and RO: no regional data.

Source: Eurostat [lfst_r_lfsd2pwc] and [nama_10r_2gdp], DG REGIO calculations.

Table 6.2: Natural population change, net migration and total population change by urban-rural regional typology, 2010-202

Total population change		Natural population change		Net migration	
Average annual change per 1000 residents					
EU27					
Urban		3.9	0.8	3.1	
Intermediate		0.9	-1.3	2.3	
Rural		-1.6	-2.5	0.9	
North-Western					
Urban		6.0	2.3	3.7	
Intermediate		3.8	-0.2	3.9	
Rural		1.3	-1.6	2.9	
Southern					
Urban		2.1	-0.5	2.6	
Intermediate		-0.5	-2.2	1.7	
Rural		-4.7	-5.2	0.4	
Eastern					
Urban		1.5	-0.9	2.4	
Intermediate		-2.5	-2.5	-0.1	
Rural		-4.1	-2.5	-1.6	
Source: Eurostat [demo_r_gind3], DG REGIO calculations					

Οι μετανάστες στην ελληνική υπαίθρο

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται ιδιαίτερα σημαντικές αλλαγές στην οικονομία και κοινωνία της ελληνικής υπαίθρου που αφορούν άμεσα ή/ και έμμεσα τους μετανάστες και οι οποίες έχουν επηρεάσει σημαντικά τις τοπικές αγορές εργασίας:

- Πρώτον, παρατηρείται μια όλο και πιο έντονη **«αποαγροτοποίηση της υπαίθρου»** που συνδέεται με το ότι η γεωργική απασχόληση γίνεται κύριο επάγγελμα για όλο και λιγότερους, ενώ για τους περισσότερους η γεωργία αποτελεί μια μόνο πηγή εισοδήματος ή στην καλύτερη περίπτωση αποτελεί επιλογή ενός εναλλακτικού τρόπου ζωής.
- Δεύτερον, καταγράφεται μια **αποστασιοποίηση των εργαζομένων** (των νέων) από τα **χειρωνακτικά επαγγέλματα**, συνδεόμενο με στην κοινωνική αποστροφή της χειρωνακτικής εργασίας για επαγγέλματα τα οποία θεωρούνται "καθαρότερα", σχετικά ειδικευμένα, καλύτερα αμειβόμενα και πιο ξεκούραστα.

Οι μετανάστες στην ελληνική ύπαιθρο

- Τρίτο, δημιουργείται σταδιακά και σε **τοπικό επίπεδο μια αγορά εργασίας που διαθέτει διαφορετικά τμήματα** (π.χ. κύρια και δευτερεύουσα αγορά), όπου στην μεν κύρια απευθύνονται οι γηγενείς και ιδιαίτερα όσοι/όσες επιδιώκουν πλήρη απασχόληση - στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα -, ασφαλιστική κάλυψη, καλύτερες συνθήκες εργασίας και μέσο/υψηλό εισόδημα, στην δε δευτερεύουσα αγορά κατευθύνονται κυρίως οι μετανάστες .
- Τέταρτο, διευρύνεται σε σημαντικό βαθμό η **"ευελιξία" στην απασχόληση όπου η πολυαπασχόληση**, η εναλλαγή εργασιών στην διάρκεια/περίοδο του έτους, η διαδοχή εργασιών εντός της ίδιας ημέρας, η εναλλαγή περιόδων απασχόλησης/ανεργίας, η εναλλαγή τυπικής/άτυπης απασχόλησης, η εντατική εποχική απασχόληση κ.λπ. αποτελούν τις επιλογές για το λιγότερο ειδικευμένο τοπικό εργατικό δυναμικό, η δε προσαρμοστικότητα του εργατικού δυναμικού είναι ο κρίσιμος παράγοντας για την ένταξή του σε αυτή την αγορά εργασίας.

Οι μετανάστες στην ελληνική ύπαιθρο

- Πέμπτον, παρατηρούνται σημαντικές μεταβολές στους οικονομικούς και κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων, καθώς η έξοδος των γυναικών στις τοπικές αγορές εργασίας ωθεί στην αύξηση της ζήτησης για οικιακές εργασίες και εργασίες φύλαξης των νεότερων και των γηραιότερων μελών του νοικοκυριού.
- Έκτο, διευρύνεται η πίεση για τη ανάπτυξη και διατήρηση ενός **αστικού καταναλωτικού προτύπου στις τοπικές οικονομίες** τόσο σε σχέση με τη στέγαση, όσο και με την απόκτηση διαρκών καταναλωτικών αγαθών - άρα αύξηση του τομέα των υπηρεσιών.
- Όλες οι επιμέρους αλλαγές που δρομολογούνται στην ύπαιθρο, οδηγούν **στη διόγκωση των αναγκών** που αφορούν στην παροχή υπηρεσιών στις τοπικές αγορές εργασίας.

Οι μετανάστες στην ελληνική ύπαιθρο

- Οι μετανάστες στην ελληνική ύπαιθρο είναι μια **διαφοροποιημένη ομάδα με διαφορετικά κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά** (π.χ. εθνικότητα, φύλο, εκπαιδευτικό επίπεδο, οικογενειακή κατάσταση, νομικό καθεστώς και διάρκεια παραμονής στη χώρα).
- Οι **συνθήκες απασχόλησης και τα χαρακτηριστικά της απασχόλησής τους διαφέρουν ανάλογα με τη καλλιέργεια/παραγωγικό σύστημα κάθε περιοχής, την ύπαρξη άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων** στην ευρύτερη περιοχή (π.χ. τουρισμός ή μεταποίηση αγροτικών προϊόντων).
- Ομοίως, υπάρχουν **διαφορετικές μορφές απασχόλησης** (μόνιμη, εποχιακή, κυκλική) και διαφορετικές πτυχές της κοινωνικοοικονομικής κινητικότητας ή στο άλλο άκρο του φάσματος - διαστάσεις επισφάλειας και κοινωνικής περιθωριοποίησης.

Οι μετανάστες στην ελληνική ύπαιθρο

- Υπάρχουν διάφορα **νομικά καθεστώτα των μεταναστών** που εργάζονται στη γεωργία. Παράλληλα, μπορούμε να κάνουμε διάκριση μεταξύ μόνιμων μεταναστών που απασχολούνται στη γεωργία και μετανάστες που εργάζονται σε άτυπες/ημιτυπικές συνθήκες σε προσωρινή/εποχιακή βάση, συνήθως χωρίς ασφάλιση. Σε πολλές περιπτώσεις, λόγω των παράτυπων συνθηκών εργασίας, συνήθως καταστρατηγούνται τα εργασιακά δικαιώματα.
- Έτσι, υπάρχουν **διαφορετικές ιεραρχίες στους μετανάστες** εργαζομένους που εργάζονται στον αγροτικό τομέα που αντιμετωπίζουν διαφορετικές προκλήσεις επισφάλειας, κοινωνικού διαχωρισμού και αποκλεισμού ή έχουν διαφορετικές προοπτικές κοινωνικοοικονομικής κινητικότητας.
- Το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο και το πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής, σε συνδυασμό με τα ατομικά χαρακτηριστικά και την ανάπτυξη κοινωνικών δικτύων με συμπατριώτες και ντόπιους, συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή ή στην περιθωριοποίηση των μεταναστών.



Κοινωνικές και γεωγραφικές διαδρομές των
μεταναστών στην Ελληνική ύπαιθρο

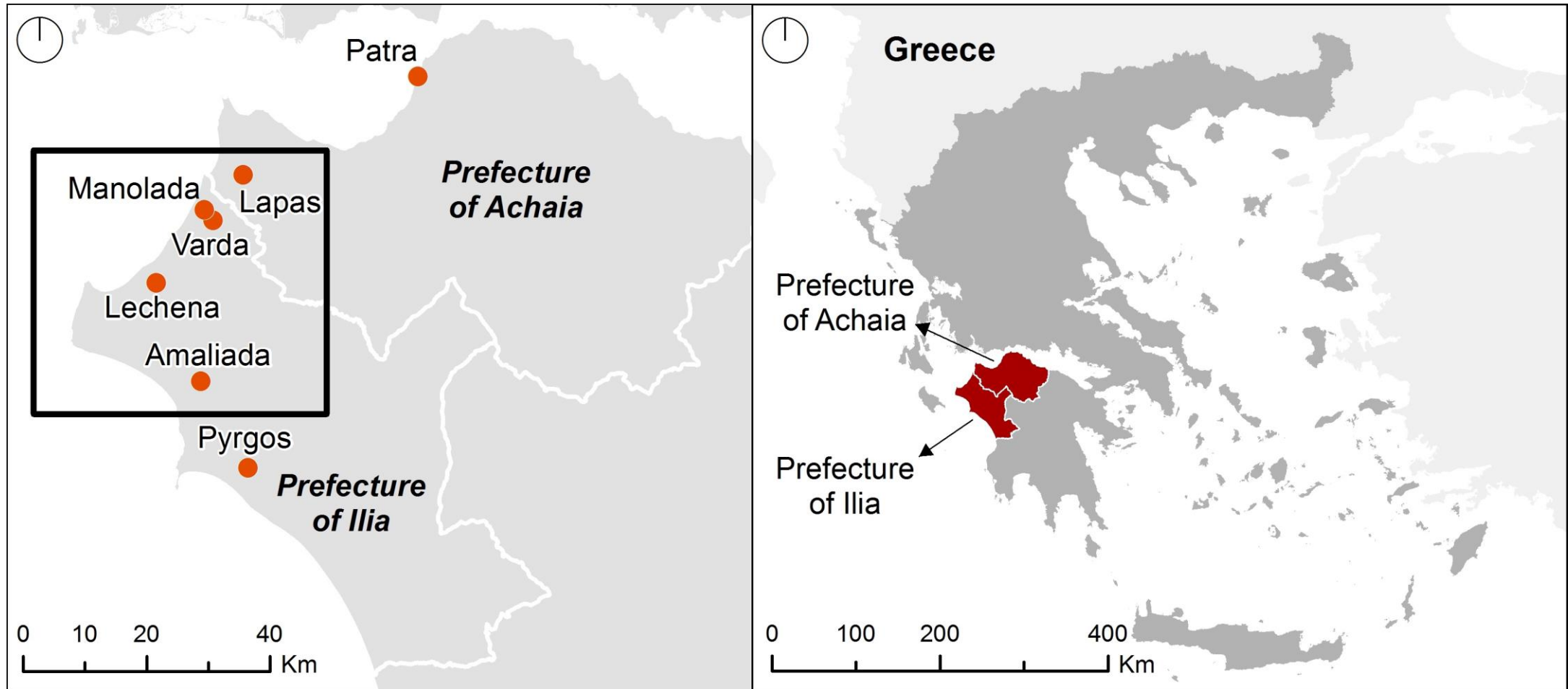
Μεθοδολογία

- Η ερευνητική στρατηγική συνδυάζει έρευνα πεδίου, ποιοτικές συνεντεύξεις, εθνογραφικές παρατηρήσεις και ποσοτικά δεδομένα που συλλέχθηκαν τα τελευταία 12 χρόνια στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Ελλάδας δημιουργώντας μια εκτεταμένη μελέτη περίπτωσης (Burawoy 1998).
- Η παρουσίαση βασίζεται σε δύο έρευνες που πραγματοποιήθηκαν παράλληλα στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Ελλάδας:
- Η πρώτη έρευνα εξετάζει τη σχέση μεταξύ της κινητικότητας των μεταναστών και των χωρικών ανισοτήτων και χρησιμοποιεί την ημι-δομημένη συνέντευξη ως βασικό εργαλείο σε συνδυασμό με ποσοτικά δεδομένα [IMAJINE H2020 Project 2017-2022]
- Η δεύτερη έρευνα διερευνά τα διαφορετικά μοτίβα κοινωνικής και γεωγραφικής κινητικότητας των μεταναστών χρησιμοποιώντας τις ιστορίες ζωής ως βασική μέθοδο και εξετάζει τις διαδρομές των μεταναστών που ζουν στην περιοχή με καταγωγή από την Αλβανία, τη Ρουμανία και το Μπαγκλαντές.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

- Η περιοχή περιλαμβάνει μικρά χωριά, πόλεις, παράκτιες περιοχές, περιβαλλοντικά προστατευμένες περιοχές και απομακρυσμένα μέρη, τα οποία επηρεάζονται όλα από διάφορες μορφές κινητικότητας
- Ιστορικά, η γεωργία και η κτηνοτροφία ήταν οι κύριες οικονομικές δραστηριότητες του τοπικού πληθυσμού, παράλληλα με τον τουρισμό.
- Παρόλο που η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα έχει μειωθεί τα τελευταία 20 χρόνια, ο πρωτογενής τομέας εξακολουθεί να θεωρείται θεμελιώδης πυλώνας για την ανάπτυξη της περιοχής.
- Παρατηρείται επέκταση της εντατικής καλλιέργειας (θερμοκηπίων) ενώ επεκτείνεται η καλλιέργεια της φράουλας.
- Η περιοχή είναι επίσης γνωστή για τις λίμνες Κοτύχι και Καϊάφα, προστατευόμενες από το Natura 2000 - περιοχές σπάνιας φυσικής ομορφιάς και οικολογικής αξίας.

Χάρτης 3. Η περιοχή μελέτης στη Περιφέρεια Δ. Ελλάδας



Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Οι μετανάστες στην περιοχή έρευνας

- Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ένας μικρός αριθμός Αλβανών, Αιγυπτίων Μπαγκλαντές φθάνουν στην περιοχή, ενώ σύντομα θα ακολουθήσουν Ρουμάνοι και Βούλγαροι.
- Στα χρόνια που ακολούθησαν, ο πληθυσμός των μεταναστών αυξήθηκε λόγω:
 - a) Μετακίνησης μεταναστών που ζούσαν και εργάζονταν σε **διάφορες αγροτικές** περιοχές της Ελλάδας , οι οποίοι είδαν προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της εντατικής γεωργίας (AL, RO).
 - b) Μετακίνηση μεταναστών από άλλα αστικά κέντρα, **κυρίως την Αθήνα**, οι οποίοι έφτασαν στην περιοχή μελέτης ψάχνοντας για ευκαιρίες απασχόλησης που αντλήθηκαν από τα κοινωνικά τους δίκτυα (AL, RO, BANG).
- Η πολυπληθέστερη ομάδα μεταναστών είναι οι Αλβανοί (57%) και ακολουθούν οι Βούλγαροι (13%), οι Ρουμάνοι (5%) και οι Μπαγκλαντέςιανοί (5%).

Τοπική αγορά εργασίας και «εθνοτικές» ιεραρχίες

- Συνήθως, το κενό απασχόλησης που άφηναν οι Αλβανοί μετανάστες, καλύφθηκε κυρίως από Βούλγαρους, Ρουμάνους, Μπαγκλαντές μετανάστες.
- Ως εκ τούτου, **πριν από την κρίση εμφανίστηκε μια νέα «εθνοτική ιεραρχία»** που διαμορφώθηκε από προηγούμενες και πρόσφατες μεταναστευτικές ροές
- Οι ειδικευμένες και μόνιμες θέσεις εργασίας καλύφθηκαν κυρίως από Αλβανούς άνδρες, ενώ εποχιακές και παλιές θέσεις εργασίας από μετανάστριες και μετανάστες από το Μπαγκλαντές
- Οι Αλβανοί μετανάστες βελτίωσαν τη θέση τους μετακινούμενοι σε μη γεωργικούς τομείς ή/και γίνονται οι «άνθρωποι εμπιστοσύνης» που «είναι ακριβώς μετά από το αφεντικό, και έχουν ευθύνη τη διαχείριση του εργατικού δυναμικού της εκμετάλλευσης».

Τοπική αγορά εργασίας και «εθνοτικές» ιεραρχίες

- Σε ορισμένες περιπτώσεις οι Μπαγκλαντεσιανοί και άλλες εθνικότητες μεταναστών 'εγκλωβίστηκαν' στη γεωργία με περιορισμένες δυνατότητες κοινωνικής κινητικότητας και επηρεάζονται περισσότερο από την εργασιακή επισφάλεια.
- Η εργασία των Μπαγκλαντεσιανών γίνεται ολοένα και πιο επισφαλής ως αποτέλεσμα της χαμηλής θέσης τους στην τοπική αγορά εργασίας μεταναστών. Οι συνθήκες εργασίας είναι δύσκολες, ενώ η αμοιβή τους δεν είναι πάντα εξασφαλισμένη.
- Η περιστασιακή και επισφαλής εργασία στο Μπαγκλαντεσιανών ήταν ένα μόνιμο ζήτημα συγκρούσεων μεταξύ μεταναστών (πολλοί από αυτούς χωρίς έγγραφα) και αγροτών (ειδικά εκείνων με μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις) κατά την τελευταία δεκαετία.
- Οι δυσμενείς συνθήκες στέγασης και η χωρική απομόνωση από την κοινότητα μπορεί να οδηγήσει σε εθνοτικές συγκρούσεις και να υπονομεύσει την κοινωνική συνοχή και τις προοπτικές ένταξης των μεταναστών που εργάζονται στον αγροτικό τομέα. Οι σκληρές συνθήκες διαβίωσης αποτελούν πρόσθετες προκλήσεις για την υγεία και την «κοινωνική αποστασιοποίηση» κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19.

Κοινωνικές & γεωγραφικές διαδρομές των μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο

- Διακρίνονται διάφορα μοτίβα γεωγραφικής κινητικότητας των μεταναστών στην Ελληνική ύπαιθρο
- Ορισμένοι Ρουμάνοι μετανάστες μετακινούνται από στη Ρουμανία στη Δυτική Πελοπόννησο κατά την περίοδο αιχμής συλλογής φράουλας. Όπως λένε: *«έρχονται για μάζεμα φράουλας (...) Αυτοί [Ρουμάνοι μετανάστες] γνωρίζουν ποια περίοδο να έρθουν (Ιοση 38 ετών) και σε ποιο μέρος».*
- Ανάλογα με το στάδιο του κύκλου ζωής, την οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών, προσωρινές μετακινήσεις αυτού του είδους μπορεί να οδηγήσουν σε μια πιο μόνιμη διαμονή των μεταναστών στην περιοχή, αν και το «όνειρο της επιστροφής» παραμένει ζωντανό στα μελλοντικά τους σχέδια:
- *«Ήρθα εδώ [στη Δυτική Ελλάδα] για ένα μήνα για να δω τον πατέρα μου που δούλευε στα χωράφια (...) και τώρα έχουν περάσει 15 χρόνια (...) Πρόσφατα, είπα στη γυναίκα μου ότι πρέπει να αγοράσουμε ένα σπίτι εδώ [στη Δυτική Ελλάδα]. Σκέψου το—της είπα—[...] ένα σπίτι για να μεγαλώσει το παιδί μας. Όχι, είπε (...), αλλά μέσα μου ξέρω ότι θέλει να μείνει εδώ. Ίσως όχι για πάντα, αλλά...σκέφτομαι να μείνω εδώ. Γιατί τα πρώτα 15 χρόνια πέρασαν... φίλοι ήρθαν και έφυγαν... Κάποτε, φυσικά, θα επιστρέψω στη χώρα μου (Anton 37 ετών).*

Κοινωνικές & γεωγραφικές διαδρομές των μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο

- Ορισμένοι Μπαγκλαντεσιανοί, αφού έφτασαν στην Ελλάδα και ειδικότερα στην Αθήνα, μετακινήθηκαν απευθείας σε αγροτικές περιοχές. Σύμφωνα με τα λόγια του Ατίφ: *«Όταν έφτασα στην Αθήνα, ρώτησα τους συμπατριώτες μου πού μπορώ να βρω δουλειά. Μου είπαν να πάω στη Μανωλάδα. Ήρθα εδώ και έμεινα»* (Atif, 35 χρονών).
- Ο Atif πλέον δουλεύει 12 χρόνια στο Λάππα, εξηγεί πως με σκληρή δουλειά κατάφερε να γίνει επιστάτης στην εκμετάλλευση *«Σε αυτόν που δουλεύω, είναι 'εντάξει', παίρνουμε καλό μεροκάματο»*. Με τα χρόνια κατάφερε να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης ωστόσο αναφέρει:
- *«Δουλειά όλο το χρόνο εδώ δεν υπάρχει, [έτσι] τα παιδιά [Μπαγκλαντεσιανοί] έρχονται και φεύγουν, έρχονται για φύτεμα, μετά πάνε ελιές, πάνε Καλαμάτα, Άρτα, Σπάρτη και μετά έρχονται πάλι εδώ, έχουν τη βάση τους στη Μανωλάδα»* (Atif, 35 χρονών).

Κοινωνικές & γεωγραφικές διαδρομές των μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο

- Σε άλλες περιπτώσεις Μπαγκλαντεσιανοί μετανάστες μετακινήθηκαν από τη γεωργία σε άλλους κλάδους. Έτσι, τα τελευταία χρόνια άνοιξαν ασιατικά εστιατόρια και ασιατικά μίνι μάρκετ. Οι ιδιοκτήτες, οι εργαζόμενοι και η πλειοψηφία των πελατών είναι μετανάστες από το Μπαγκλαντές.
- Αυτά τα εστιατόρια προσφέρουν ασιατική κουζίνα και τα βασικά συστατικά προέρχονται είτε από την τοπική αγορά (όπως λαχανικά και κρέας) είτε εισάγονται από το Μπαγκλαντές (όπως βούτυρο ή τσάι).
- Ανοίγουν νέα ασιατικά μίνι μάρκετ που πωλούν προϊόντα που εισάγονται από το Μπαγκλαντές ή βασικά είδη αγορών για τους μετανάστες από το Μπαγκλαντές.
- Συνήθως υπάλληλοι σε αυτές τις επιχειρήσεις είναι Μπαγκλαντεσιανοί. Αυτές οι επιχειρηματικές πρωτοβουλίες λειτουργούν επίσης ως τόποι σύνδεσης μεταξύ των μεταναστών από το Μπαγκλαντές, ενώ σε ειδικές περιπτώσεις λαμβάνουν χώρα σημαντικά γεγονότα (όπως τοπικές εκλογές). Σε αντίθεση με την πλειονότητα των μεταναστών από το Μπαγκλαντές, οι ιδιοκτήτες αυτών των επιχειρήσεων ζουν με τις οικογένειές τους στην περιοχή, σηματοδοτώντας μια πιο μόνιμη διαμονή.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

- Η εργασία των μεταναστών αποτελεί κεντρικό χαρακτηριστικό της ελληνικής γεωργίας, η οποία έχει ωφεληθεί πολύ από τις εισροές μεταναστών από τις αρχές της δεκαετίας του 1990.
- Η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών που απασχολούνται στη γεωργία εντάσσονται στη δευτερεύουσα αγορά εργασίας, όπου κυριαρχούν η επισφάλεια, η ανασφάλεια και οι χαμηλοί μισθοί.
- Η διαφοροποίηση μεταξύ μόνιμης και προσωρινής/εποχικής μεταναστευτικής εργασίας έχει δημιουργήσει κοινωνικοοικονομικούς διαχωρισμούς μεταξύ των διαφόρων ομάδων μεταναστών ανάλογα με το νομικό καθεστώς, τον χρόνο παραμονής στην Ελλάδα και τη χώρα προορισμού.
- Σταδιακά, οι νόμιμοι μετανάστες με πιο μακρά παραμονή, (π.χ. Αλβανοί, Ρουμάνοι) ανέβηκαν στην τοπική κοινωνική ιεραρχία καταλαμβάνοντας περισσότερο μόνιμες θέσεις στον αγροτικό τομέα ή με τη μετακίνησή τους σε άλλο κλάδο (π.χ. υπηρεσίες).

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

- Διακρίνονται διαφορετικά μοτίβα κοινωνικής και γεωγραφικής κινητικότητας των διαφόρων ομάδων μεταναστών, τα οποία είχαν ξεκινήσει την περίοδο πριν από την ύφεση, κάποια απώλεσαν τη δυναμική τους ενώ άλλες διαδρομές αναδείχτηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης.
- Η γεωγραφική κινητικότητα αποτελεί στρατηγική αναζήτησης νέων ευκαιριών επιβίωσης και βελτίωσης της κοινωνικής και οικονομικής θέσης των μεταναστών. Σε κάθε περίπτωση διαφαίνεται ότι οι διαστάσεις της επισφάλειας που βιώνουν οι μετανάστες δεν οδηγούν απαραίτητα σε μία μόνιμη κατάσταση επισφάλειας (Antonucci 2018), αλλά αντίθετα οικοδομούνται 'ανθεκτικές στρατηγικές' ώστε να αντιμετωπιστούν, όσο πιο αποτελεσματικά γίνεται, οι συνέπειες της οικονομικής ύφεσης και της υφιστάμενης πανδημίας.
- Οι στρατηγικές των μεταναστών που στοχεύουν στην οικονομική/ κοινωνική άνοδο δείχνει επίσης ότι υπάρχει μια συνεχής σύγκριση (υποκειμενική) μεταξύ του τόπου όπου ζουν αυτήν τη στιγμή και μιας φαντασιακής/ μελλοντικής κατάστασης στην οποία δύναται να βρεθούν στο μέλλον. Σε αυτό το πλαίσιο, τα «οράματα κινητικότητας» (Glick Schiller & Salazar 2013) διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση των μεταναστευτικών σχεδίων, των φιλοδοξιών και των προσδοκιών τους.